

Cultuurhistorisch Landschapspark “De Tiendzone” Spreekt tot de verbeelding

Tiendzone
TAG
Advies Groep

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	1
2	Gebiedsomschrijving	2
	2.1 Begrenzing	2
	2.2 Gebied.....	2
	2.3 Historie	3
3	Water	4
	3.1 Ontwateringsloten.....	4
	3.2 Vaarsloten	5
	3.3 Historische kreek.....	6
	3.4 De Wetering	6
	3.5 Kwelwatergreppel.....	7
	3.6 Drainage.....	7
4	Wegen en paden	8
	4.1 Nieuwe wegen:.....	8
	4.2 Bestaande wegen:.....	8
	4.3 Bestaande paden	11
	4.4 Nieuwe paden	11
	4.5 Duikers en bruggen	11
5	Groen.....	13
	5.1 Kerkakkers	13
	5.2 Veenweide.....	13

6	Dieren.....	14
7	Functies	15
	7.1 Recreatie-1	15
	7.2 Wonen en Tuin-1	15
	7.3 Water	15
8	Beeld van het verleden bewaard voor het heden..	16
9	Verantwoording.....	17

1 Inleiding

Cultuurhistorisch landschapspark “De Tiendzone” maakt deel uit van het plangebied van de beheersverordening van Papendrecht. De ruimtelijke uitwerking van dit landschapspark is voortgekomen uit de maatschappelijke bewustwording dat we een deel van het oorspronkelijke landschap waaruit Papendrecht is voortgekomen moesten veiligstellen voor de huidige en toekomstige plaatselijke gemeenschap.

Over een periode van meer dan 20 jaar is er toegewerkt naar een stuk belevingsruimte waar de historie kan worden beleefd hoe het vroeger ongeveer moet zijn geweest. Dit park spreekt tot de verbeelding..... van het verleden. Maar ook tot de in de beheersverordening opgenomen verbeelding, dat op een dergelijke ondergrond heel de gemeente Papendrecht haar huidige vorm heeft gekregen.

Binnen het kader van de verordeningsmatige verbeelding zou je kunnen zeggen “De verbeelding spreekt tot de verbeelding: Hier zijn jullie uit voortgekomen. Middels dit document willen we het historisch landschapsplan nader duiden in haar historische context. Zo dat voor de toekomst is vastgelegd waarom dit gebied haar specifieke inbedding heeft gekregen binnen het geheel van de beheersverordening.

Het document heeft daarin de status van toelichting.

Contactpersonen

TAG Tiendzone Advies Groep	L. Fijnekam R.W. Jaquet L.den Ouden J. van der Esch M. van Wijngaarden J.C. van Wijngaarden
Ondersteunend	M. van Veen C. van der Esch
Voormalig	S. Veerman C Weijmans (I.M.)

2 Gebiedsomschrijving

2.1 Begrenzing

In het Landschapsplan voor de Tiendzone is gekozen voor een scherpe grens tussen woonwijk en parkzone. Die grens wordt gevormd door een zogenaamde 'ring': een pad voor langzaam verkeer geflankeerd door een doorgaande rij bomen. Deze ring volgt in het landschapsplan de zuidkil en de zuidkant van de weteringen, sluit in het oosten aan op het land van matena, begrensd door de Matenasche scheidkade en in het westen op de Tiendweg Oost. (Tekst overgenomen uit: Tiendzone uitgewerkt okt 2001 blz. 7 middelste kolom)

2.2 Gebied

De oorspronkelijke sloten en de daar tussenliggende velden vormen de landschappelijke basis van de Tiendzone. Er zijn enkele nieuwe dwars-sloten gegraven waardoor er nieuwe eilanden zijn ontstaan. Over deze ondergrond is een stelsel van voornamelijk voetpaden aangelegd, en er zijn houtwallen en rietkragen aangeplant. Hieronder worden de diverse elementen nader gedefinieerd. Bij de ontwerpbeslissingen hebben de eigendomssituaties een belangrijke rol gespeeld. De ingrepen in het gebied hebben voor het grootste deel plaatsgevonden op gemeente - grond, of zijn daar speciaal voor aangekocht.

(Tekst overgenomen uit: Tiendzone uitgewerkt okt 2001 blz. 9 bovenste deel)

Tiendweg oost De zuidelijke begrenzing van het gebied.

2.3 *Historie*

Het gehele landschap van de Alblasserwaard bestond uit veengronden met wilde vegetatie. Een oer-landschap door de natuur gevormd. Bij diepe ontgravingen zijn er o.a elzen berken en veeneiken gevonden die in dit landschap thuishoorden. Door dit gebied liepen stromen en kreken. In de 11^e eeuw is men begonnen met het ontginnen van deze veengebieden. De oorspronkelijke gebieden lagen veel hoger. Voor de ontginning moest al het opslag worden verwijderd en moest het gebied worden ontwaterd. Dit deed men door het graven van sloten en greppels, waardoor het tussenliggende land droger werd en bebouwd kon worden. De eerste eeuw was het goede landbouwgrond, maar door het inklinken (door verdroging) van de ondergrond werd het gebied steeds natter en daardoor minder geschikt voor landbouw en meer geschikt voor veeteelt. Ook werden de percelen gebruikt als hakgriend voor wilgen en elzen en productiepercelen voor gerief- en gebruiks-hout. Waarschijnlijk hebben er ook hennep akkers gelegen. Later is het gebied meer een eenheid gaan vormen met de huidige lint bebouwing en is het gebruik van de gronden nog kleinschaliger geworden.

Weide perceel.

3 Water

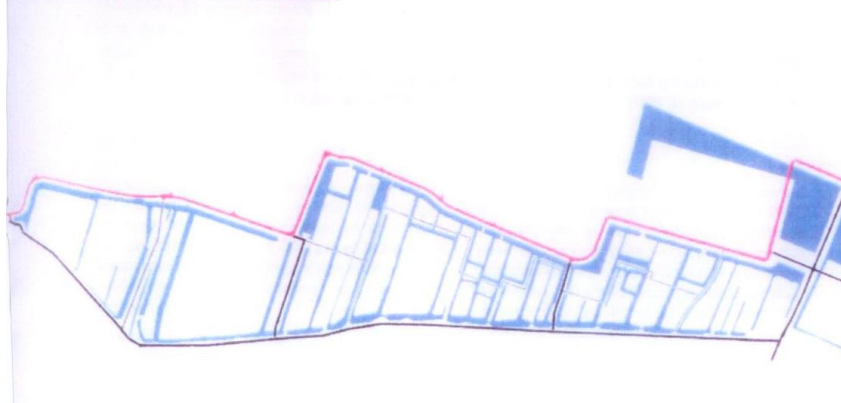
Alle bestaande sloten zijn in tact gebleven. Om twee redenen zijn er een aantal extra gegraven. Vanwege een betere doorstroming en vanwege het maken van een natuurlijke begrenzing: tussen pad en volkstuin, tussen openbaar groen en woning, tussen woningen onderling e.d. Zo worden schuttingen en hoge hekwerken overbodig.

De oevers van de groengebieden zijn niet beschoeid.

De oevers van de woningkavels zijn of worden voorzien van een beschoeiing die 10-15 cm boven de waterlijn uitsteekt.

Om een goede doorstroming te waarborgen en om de sloot langs de ring duidelijk uit de verf te laten komen zijn of worden er bruggen toegepast om de woonkavels te kunnen bereiken.

STRUCTUUR VAN SLOTEN EN PADEN

(Tekst overgenomen uit: Tiendzone uitgewerkt okt 2001 blz. 9

De **sloten** markeren het historische beeld van het **slagenlandschap** en hadden meerdere functies.

3.1 Ontwateringsloten

De functie was en is nog steeds naast het ontwateren van het gebied, juist ook het vasthouden van het water in het gebied om bodemdaling vanwege de veenachtige ondergrond te voorkomen. De slotenstructuur is ontstaan toen men het gebied en daarmee de gehele Alblasserwaard is gaan ontginnen. Het oorspronkelijke veengebied met veen-bos vegetatie werd kaal gemaakt en ontwaterd door middel van het

aanleggen van een slotenstructuur. Tussen de sloten op de percelen lagen vaak ook nog **greppels**, dit zijn ondiepere watergangen, met eenzelfde doel. De breedte van de percelen was afgestemd op de effectiviteit van de ontwatering. Ontwateren deed men in eerste instantie rechtstreeks op de rivier. Door de ontwatering heeft er in de loop der jaren echter een enorme bodemdaling plaats - gevonden, waardoor er een intern polder waterbeheersysteem is ontstaan, met molens en later gemalen. Het systeem van de watergangen werd en wordt gebruikt voor waterpeil beheer, om de waterhuishouding van het gebied te reguleren. Zo is er bijvoorbeeld sprake van een zomer- en een winterpeil.

3.2 *Vaarsloten*

De bredere sloten werden gebruikt als vaarsloten voor het transport van groenten, hooi en melkbussen. Dit ging vroeger beter doordat er nauwelijks wegen door de polder liepen die de percelen bereikbaar maakten via land.

3.3 *Historische kreek*

Naast de rechte structuur van de sloten is er sprake van een uitzondering. Aan het einde van het gemeentelijke deel van het landschapspark bevindt zich een gekromde watergang. Dit kan een relict zijn van een historische kreek, de van oorsprong door de natuur gevormde waterloop die uitmondde op de Beneden merwede. Dit stroomprofiel is in de uitleg van het landschapsplan bewaard gebleven. Door grondophoging tijdens de realisatie van het park is het scherper afgetekend dan in de oorspronkelijke toestand.

3.4 *De Wetering*

Deze watergang die met de Tiendweg Oost de zuid zijde van het park begrenst heeft als functie de ontwatering van het gebied voor alle sloten die er op uitkomen. Deze wetering sluit aan op een groter gebied dat werd bemalen door molens, stoomgemalen en tegenwoordig door modernere gemalen. Voor de opvang en afvoer van **kwelwater** onder het dijklichaam was er aan de andere zijde van de Tiendweg een **greppel** gegraven. Deze lag deels op particuliere erven, maar maakte ook deel uit van de historische context van het waterbeheer.

3.5 *Kwelwatergreppel*

Aan de rechterzijde van de Tiendweg Oost is er een relict zichtbaar van een **kwelwatergreppel**. Deze zijn nagenoeg uit het beeld verdwenen doordat er andere, modernere technieken zijn toegepast. Ook heeft de aanleg van Industrieterrein Oosteind deze greppels deels overbodig gemaakt en zijn er hagen en bestrating over aangelegd.

3.6 *Drainage*

Een van deze technieken is ondergrondse drainage. Op de foto is zichtbaar dat het kwelwater van het drainage systeem uit de buis loopt die onder de Tiendweg Oost door is aangebracht.

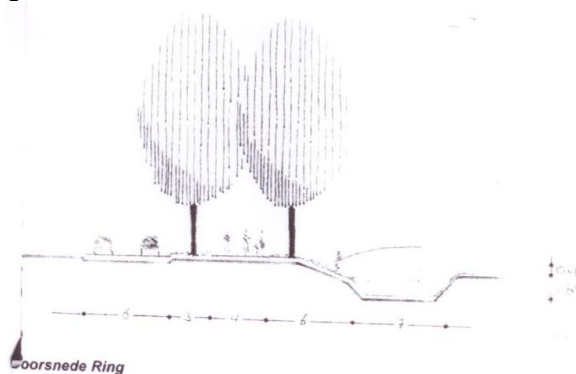
4 Wegen en paden

De wegen vormen de markeringen van het gebied en ook de toegankelijkheid van het gebied en worden hieronder beschreven.

4.1 Nieuwe wegen:

4.1.1 De ringweg

Deze vormt de begrenzing van het gebied aan de noordzijde van het landschapspark. Vanuit deze ring zijn er verbindingen gemaakt met bestaande en nieuwe paden in het gebied. Deze weg heeft verschillende profielen gekregen en kent geen historische relevantie.

Doorsnede ringweg

4.2 Bestaande wegen:

4.2.1 Tiendweg oost

De Tiendweg Oost heeft deel uitgemaakt van een veel langer tracé door de Papendrechtse polder. De Lange Tiendweg dankt daar haar naamgeving aan en is min of meer over deze oude route geprojecteerd. Van oorsprong was het een ophoging in het landschap dat met vrijkomend materiaal uit de ontgravingen van de weteringen tot stand kwam. Dit "dijkje" vormde een buffer tegen het kwelwater van het dijklichaam dat aan de andere kant van het dijkje in de kwelwatergreppels werd opgevangen.

Tiend kan staan voor teen of twijg. Het kan een historische duiding zijn naar de griend en elzencultuur (ook binnendijks) waarmee gerief en gebruikshout werd geproduceerd. Van tienden in de zin van tolheffing, zijn geen duidelijke historische bronnen.

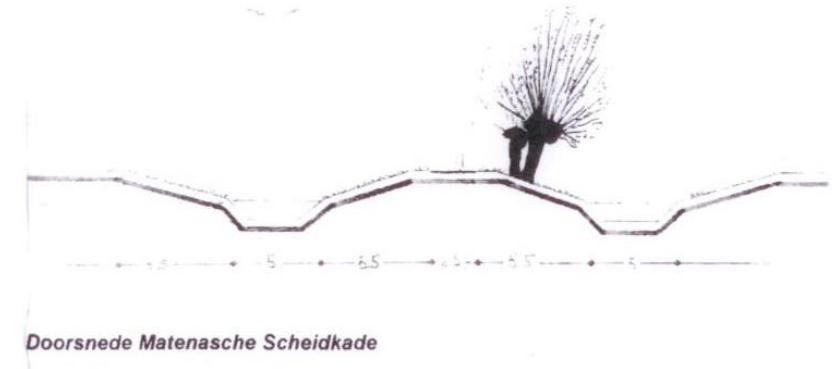

Beeld van wetering, Tiendweg en kwelwatersloot.
(de kwelwatersloot bevond zich direct naast de rechterberm van de weg)

4.2.2 Matenasche scheidkade

De Matenasche Scheidkade maakte deel uit van de binnenbedijking van het middengebied van de Alblasserwaard in 1277. Papendrecht Alblasserdam en Nw. Lekkerland bleven nog een aantal jaren buiten deze dijk. De omringdijk om de gehele Alblasserwaard was voor 1320 voltooid. De Scheidkade is oorspronkelijk een zijdewende, een dwarskade om het overstromende water van de oostelijke nog niet ontgonnen veenwildernis te weren. Via een duiker onder de Merwededijk door werd het overtollige water afgevoerd naar de rivier door middel van

een houten klepduiker. Dit maakte deel uit van een van de eerste waterbeheersystemen. De scheidkade markeert de grens van de Papendrechtse polder en geeft ook de grens aan van het waterpeilgebied tussen de Papendrechtse en Sliedrechtse polder.

De oorspronkelijke structuur vastgelegd in de dwarsdoorsnede

De dwarsdoornede van de smalle dijk en weg is helaas gewijzigd in een breder wegprofiel met laarzen pad ernaast om te kunnen voldoen aan het nieuwe gebruik van deze weg. Verkeersdruk en gebruik zijn toegenomen doordat het deel uitmaakt van de gebiedsontsluiting van woonwijk Oostpolder. De Matenasche scheidkade maakt deel uit van de cultuurhistorische wandelroute “**Het Florispad**”

Ook is de scheidkade opgenomen in het landelijke fietsnetwerk. Iets korter dan route 66 deze route 99.

4.3 Bestaande paden

4.3.1 Steegten

In het gebied bevinden zich meerdere steegten. Steegten of stegen zijn smalle toegangspaden tot particuliere landjes / percelen. De akkertjes, maar ook weilanden konden ermee worden bereikt.

De steegten werden vaak gemarkeerd met kopstoven (hoge knotwilgen)

De oorspronkelijke steegten in het gebied hebben op het begaanbare gedeelte een beloopbaar kruiwagen of karrenpad.

De steegten die van belang zijn voor de gebiedsontsluiting zijn voorzien van asphalt of halfverharding.

4.4 Nieuwe paden

In het gebied is een dwars pad aangelegd waarmee het hele belevingsgebied toegankelijk is gemaakt. Het is voorzien van halfverharding. Dit pad maakt geen deel uit van de historische context.

4.5 Duikers en bruggen

Onder deze paden zijn duikers aangelegd t.b.v. de doorstroming van de sloten. Deze verstoren het landschappelijke karakter nauwelijks.

De bruggen hebben een bescheiden profiel, waardoor deze zo min mogelijk in het gebied aanwezig zijn.

Ook de oorspronkelijke bruggen hadden een bescheiden profiel.

5 Groen

In het groenbeheerplan Tiendzone Oostpolder is de groenstructuur van het landschapspark door de gemeente uitgewerkt. Dit plan is in 2013 vastgesteld. Het geeft een nadere invulling van het landschapspark, met als uitgangspunt dat de historische context zoveel mogelijk wordt versterkt, en behouden blijft.

Twee elementen in het gebied zijn zeer kenmerkend.

5.1 Kerkakkers

Er bevinden zich in het gebied veel volkstuinen. Een deel daarvan maakte deel uit van gronden die in eigendom waren van de (diaconie van de) hervormde kerk. Deze landjes werden verpacht aan particulieren.

5.2 Veenweide

Veenweide gebieden zijn kenmerkend voor de Alblasser- en Krimpenerwaard.

Doordat deze gebieden deel uitmaakten van het rivierenlandschap, liepen de veengebieden veelvuldig onder water, waardoor er laagjes kleiafzetting in het veen kwamen. Het gebruik van veen als brandstof was hierdoor niet rendabel.

Als weide gebied echter wel.

Bloemrijke veenweide

6 Dieren

Dieren nemen een belangrijke plaats in in het gebied.

Door de oorspronkelijke verkaveling en gebruik van het gebied te behouden is er plaats voor het op beperkte schaal houden van(klein) vee en paarden.

Doordat het park ook gebruikers kent behoudt het een bepaalde levendigheid, die uniek is.

Door de historische context is er veel ruimte voor de oorspronkelijke (flora en) fauna.

7 Functies

De gronden gelegen tussen het Oosteind en de woonwijk Oostpolder maken deel uit van de beheersverordening. In de beheersverordening ligt voor de openbare gronden de bestemming vast voor recreatief gebruik. De functies van het gebied liggen ook vast door middel van aanduidingen. In de Tiendzone zijn verschillende bestemmingen vastgelegd.

7.1 Recreatie-1

Er liggen een aantal woonpercelen in het gebied. Deze zijn toegevoegd. Voor de bebouwing zijn voorschriften opgenomen die recht doen aan het karakter van het gebied. De openbare gronden gelegen tussen de Tiendweg-Oost en woonwijk Oostpolder hebben de bestemming `Recreatie-1`. Binnen de bestemming Recreatie-1 zijn de gronden met name bestemd voor extensieve recreatie, dierenweiden en volkstuinten. Enkele bijzondere vormen van gebruik, zoals een paar speelvoorzieningen zijn specifiek aangeduid. De bedoeling van de bestemming is om met zo min mogelijk bebouwing het gebied een openbare functie te geven.

Volkstuinen en dierenweiden

Binnen de bestemming Recreatie -1 zijn volkstuinten en dierenweiden mogelijk. Het betreft hier gronden die in eigendom van de gemeente zijn en die gehuurd kunnen worden. De gemeente ziet er op toe dat het oorspronkelijke

beeld van de Tiendzone behouden blijft onder meer door niet alle gronden te verhuren. En ook door toe te zien op een goede balans tussen weide percelen en volkstuinten. De inrichtingsvoorstellen uit de publicatie "De Tiendzone uitgewerkt" vormen hierbij de leidraad.

7.2 Wonen en Tuin-1

De (particuliere) gronden gelegen tussen Oosteind en Tiendweg-Oost en enkele percelen tussen Tiendweg-Oost en de woonwijk Oostpolder hebben de woonbestemming gekregen. Rondom de woningen geldt de bestemming Tuin. De huidige bouw- en gebruiksrechten van de woningen en tuinen zijn geconsolideerd. De bedoeling van de bestemming Tuin-1 is om de hoeveelheid bebouwing in de Tiendzone beperkt te houden.

Het groen begrenst het gebruik van de weide percelen en zijn geduid als groen 1. Door het beperkte gebruik blijft het beeld van de historische context zoveel mogelijk in tact.

7.3 Water

De bestaande karakteristieke watergangen vormen in wezen de hoofdbestemming van de Tiendzone aangezien deze het dragende netwerk vormt van het gebied. Door deze bestemming vast te leggen op de huidige situatie wordt gegarandeerd dat bestaande watergangen niet gedempt dan wel gewijzigd kunnen worden. De bestaande herkenbare structuur wordt zo gehandhaafd.

8 Beeld van het verleden bewaard voor het heden.

Historisch landschapspark “De Tiendzone spreekt tot de verbeelding.

Het roept herinneringen op. Het geeft je het gevoel hoe het vroeger was. Een landschap waar de tand des tijds geen vat op heeft gekregen. Maar waar nog wel wordt gewerkt en geleefd.

De fysieke aanwezigheid van dit deel van het historische Papendrecht spreekt a.h.w. tot de verbeelding van de beheersverordening: ‘Dit landschap is prijsgegeven aan de

ontwikkeling van Papendrecht. Op deze ondergrond zijn wijken wegen voorzieningen en parken aangelegd.

Dit stukje willen we graag voor het nageslacht behouden als aandenken en verbeelding aan het verleden. Daarom hebben we er een (denkbeeldig) hek om geplaatst.

9 Verantwoording

In samenwerking met de gemeente Papendrecht is over een reeks van jaren gewerkt aan de totstandkoming van het historische landschapspark “De Tiendzone”
Daar zijn veel (externe) partijen bij betrokken geweest. Het sluitstuk van dit proces is het borgen van het eindresultaat van dit proces in de beheersverordening. Deze toelichting is speciaal daarvoor geschreven. Om voor de toekomst vast te leggen waarom dit landschapspark haar plaats heeft behouden en gekregen in de inrichting van Papendrecht. Het behoort tot het historisch bewustzijn van de inwoners van Papendrecht.

De TAG (Tiendzone Advies Groep) was samengesteld uit betrokken inwoners die elk op hun eigen discipline een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van dit landschapspark.
Met de gemeente Papendrecht en de partijen waar deze mee heeft samengewerkt hebben zij aan de basis gestaan van de totstandkoming van dit Historisch landschapspark.

Met dank aan allen die een bijdrage aan dit 25 jarige proces hebben geleverd.
Met dit park hebben we iets kunnen laten voortbestaan uit het verleden in het heden en hopelijk nog een lange toekomst daarna.

December 2017